

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Parallela Geographiae Veteris Et Novae

Parallela Geographica Italiae Veteris Et Novae

Briet, Philippe

Parisiis, 1649

Cap. II. De Republicâ Venetâ.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13120

CAPVT II.

De Republica Veneta.

RERVMPUBLICARVM longè celeberrimam proponimus hoc capite, cuius sapientiam Ottomanicis furoribus & multitudini Deus Opt. Max. opposuit, ne Italiam Christianitatis arcem hostis Christiani nominis aggrederetur. Cui subditi populi diuites, quieti, sui iuris summâ felicitate perfruuntur. De cuius senatoribus veriùs pronunciare possumus, quod Pyrrho Cyneas de Romanis apud Plutarchum, ὡς ἡ σύγκλητος αὐτῶ βασιλέων πολλῶν συνέδριον φωνεῖν, quòd *Senatus ipsi Regum confessus visus esset.* De hac pauca delibabimus ex eruditissimis scriptis quæ omnium penè manibus teruntur, editis à Gaspare Contareno Patricio Veneto, & Donato Iannotio Florentino.

§.1. *De statu Veneto in genere.*NUM. I. *Nomen & Origo Venetæ Reipublicæ.*

CERTVM est à Venetis accepisse nomen, de quibus egimus præcedente libro: quomodo autem hoc nomen vrbi celeberrimæ, & Reip. capiti accesserit paucis expediendum est.

Attilâ cum suis Hunis, vel Hungaris Aquileiam obsidente, & circumpositas deuastante regiones, Patauini, vt ait Blondus, & fortè aliquot alij populi vicini, thesauros Ecclesiarum & diuitias suas circa annum Christi 422. 7. Kal. April. detulere in eum locum vbi multæ Insulæ angustis alueis ab se inuicem disiunctæ sensim ex limo per flumina deuecto accreuerant; erântque volucrum marinarum sedes, & aliquot piscatorum, quos huc copiosa piscatio alliciebat ex fluminibus placido meatu circa has Insulas decurrentibus. Earum Insularum vna Ripalta dicebatur, ad quam primi incolæ confedere, ac Patauini destructo Patauio per Attilam Aquileiæ domitorem cõfugere ad liberos suos, & vxores, quibus adiuncti sunt incolæ aliarum vrbiũ Aquileiæ, Opitergij, Cõcordiæ, &c: quas eodem furore Hunus euerterat. Hic conuenarum aduentus cadit in an. Chr. 456. vnde factum, vt duplex vrbis

Z Zzz iij

Venetæ constituatur exordium, primum ad primam immigrationem, alterum ad excisam Aquileiam dirutumque Patavium. Creuit potissimum ex Gothorum & Longobardorum tyrannide, atque tumultibus, & tam multi huc confluxere Clefo Longobardo in Mediolanenses, Ticinenses, Veronenses & Vicentinos sæuiente, ut tum vrbs condita de nouo videri posset. Cæterum non vno in loco confedere illi exules; sed 22. circiter condidere oppida quibus singuli Tribuni præficiiebantur à quibus iura petebant: sed eum tantam Rectorum multitudinem publico bono nocere experientiâ diurnâ didicissent, elegere Ducem anno Christi 697. qui omnibus cum potestate præficeret, quem voce patria *Doge* dixeret. Hic primum Heracleam urbem incoluit, mox Metamaucum *Metamocco*, denique Ripaltam, seu Venetias. Dux ille primum ad libitum suum Remp. administrabat, sed cum *voluptuos* non imperaret, selectus est equitum Magister Ducis loco, qui magistratus non ultra quinquennium tenuit: at Duces ut antè selecti sunt; qui quia non sine tumultu & cædibus ad hunc magistratum euehebantur, tandem anno Christi 1292. ea est inducta forma quæ hactenus cum magno Reip. commodo seruata est: de qua postea in Politia.

NVM. 2. De incremento Reip. Venetæ.

VENETI iam mari terraque potentes ante annum 1060. aliquot in Istriâ & Dalmatia loca occuparunt, sed diriones illæ & Prouinciæ quæ Statum Venetum conficiunt eo pacto in Dominium Reip. transiere.

MARCHIA TARVISANA: *la Marche Taruisane*, tota cum primariâ suâ vrbe Taruisio venit in potestatem Venetorum an. 1388. & in fide perstitit etiam post cladem Ripaltinam. Hæc Regio primum Gothis cesserat, vnde expulsi sunt à Longobardis, qui hic Marchionis sedem posuerant; quibus deuietis Imperatoribus Occidentis cessit, & Regibus Italiæ, postea Axiolino tyranno, postea Ricardo Caminati, inde Carrariensibus, postmodum Scaligeris, à quibus ad Venetos deuoluta est anno supradicto.

DUCATUS FOROIVLIENSIS, vnâ cum MARCHIONATU ISTRIAE, *le Frioul, ou Friul, & l'Istrie*: Imperatoribus & Regibus Italiæ paruit. Otho III. Imperator dedit Patriarchæ Aquileiensi quid-

quid interiacebat inter fluuios Liuentiam, & Piauam: addidit postea Conradus Imp. vniuersum Ducatum Foroiuliensem, & Marchionatum Istriæ, quorum partes cum iam pridem Veneti decerpissent, & omnia sibi armis vindicarent, Ludouicus Paduanus cum iis transegit 1420. accepitque annuæ pensionis nomine tria millia Ducatorum aureorum, retentis tantum ditionibus Aquileiæ, S. Viti, & S. Danielis. Austriacus tamen in agro Foroiulienfi seruat Comitatum Goritiæ, & multa loca Istriæ.

PATAVINVS AGER: *le Padoian*, ab Imperio deuolutus est ad Actiolum tyrannum, ex eo ad Carrariensem vrbis Capitaneum, postea & Scaligeris Cani, & Mastino, iterum Carrariensibus quorum possessionem non nihil interrompere Duces Mediolanenses, tandem Francisco II. Carrariensi, qui Scaligeros interemerat, à Venetis capto, & supplicio affecto 1403. hic ager factus est Veneti iuris vsque ad annum 1509. cum post Ripaltinam cladem à Maximiliano occupatus est, sed paulò post à Venetis receptus est.

VERONENSIS AGER: *le Veronois*, post Actiolum tyrannum Scaligeris paruit: quorum maxima potentia fuit, nam obtinere Brixiam, Parmam, Lucam, & Opitergium: sed deiecti sunt primò à Ducibus Mediolanensibus, & postea à Carrariensi Francisco II. qui cum fraude Scaligeros oppressisset, vt prædiximus, à Venetis captus Patanum & Veronam perdidit, & hic ager factus est Venetæ ditionis 1403. frustra renitente Duce Mediolanensi: occupatus quoque est à Maximiliano, sed is statim deiectus fuit.

VICENTINVS AGER: *le Vicentin*: Cessit Carrariensibus Patavinis, Scaligeris Veronensibus, Galeatiis Mediolanensibus, ac demum Venetis; non nihil per Maximilianum interruptâ possessione.

BRIXIANVS AGER: *le Bressan*, eiectis Longobardis Francos agnouit dominos, quorum & nomen seruat in regiunculâ quæ *Francia curta* adhuc vocatur. Cum laboraret Brixia factionibus Guelforum & Gibellinorum à Mastino Scaligero occupata est, quo pulso Galeatiis Mediolanensibus paruit, & deinceps variis dominis, donec an. 1426. pertaxa Philippi Mariæ Mediolanensis Ducis acerbiter se dedidit Venetis: post Ripaltinam cladem Ludouico XII. victori cessit, à quo data Maximiliano Imp. postea Carolo Hispaniæ Regi, ac demum Francisco I. Franciæ Regi à quo an. 1517. Venetis restituta est, cum agro suo.

BERGOMENSIS AGER: *le Bergamasque*, post communes illius

Re-

Regionis urbibus vices an. 1262, Philippo Turriano paruit, variòsque vrbs experta dominos etiam vendita est Pandulfo Malatesta 30. aur. mil. erepta est eidem à Philippo Maria Duce Med. 1419. à quo post nouem annos defecit ad Venetos, & post cladem Ripaltinam eisdem erepta, postea restituta est eisdem 1516.

CREMENSIS AGER: *le Crema*que, ditio fuit Ducis Mediolanensis ad annum 1405. quando urbem Cremam Benzonus tyrānus occupauit, cui erepta est à Philippo Maria Mediolanensi 1419. à quo defecit cum aliis urbibus ad Venetos an. 1428. post Ripaltinam cladem malè à Francis accepta, sed reddita Venetis egrogie excultra est.

POLESINVS RODIGIVS: *le Polesin de Ronigo*, pars Romandiolæ, & Ducatus Ferrariensis occupatus est à Venetis sub Hercule I. Duce Ferrariæ circa annum 1500. qui ex fœdere hunc eis agrum relinquere coactus est. Post Ripaltinam cladem sub Lud. XII. Alfonsus Dux hanc partem ditionis suæ recuperauit, sed paulò post Veneti hunc sibi tractum in perpetuum vindicarunt.

N V M. 3. *Quantitas Ditionis Venete.*

LONGITVDO eius maxima procedit ab Addua Fl. paulò postquam exiit ex Lario lacu, *le lac de Come*, circa Olginam in Ducatu Mediolanensi, ad Flumen urbem Croatiae & Fluumium, Istriæ limitem: quæ distantia admota maiori circulo dat circiter 240. millia pass. leucas Nostrates 120. Germanicas 60.

LATITVDO verò procurrit ab oppido *Policellâ* in Polesino Rodigino ad fontes Fl. Anaxi, seu *Piana*, quæ cum duorum sit graduum ferè, dat quoque longitudinis partem dimidiam 120. mil. passuum, 60. Francicas leucas, Germanicas 30.

N V M. 4. *Qualitas Venete Ditionis.*

DUCATVS: *le Dogado*, aëris est saluberrimi licet in paludibus, ob ventos Orientales qui ferè semper isthic regnant. Aquâ caret & vitur tantum importatâ, si vnicum puteum S. Nicolai Ripensis excipias, qui copiosissimas aquas sufficit, etiam totis classibus. Caret frumento, sed piscibus abundat, & eorum copiâ propè ad miraculum.

MARCHIA TARVISANA, pulcherrima regio frumenti, & vini feracissima, vnde & ligna ad naues; ex Belunensi agro & Feltrino ferrum ad arma, & naualia: tota egregiè rigua est.

FOROVLIIENSIS AGER: *le Frioul*, seu *le Friul*, admodum riguus est, frumenti parum fertilis: Moros plurimas alit ad sericum: vinum quoque generosissimum emittit, & omnis generis fructus exquisiti saporis.

ISTRIA cælum habet grauissimum maximè ad oram maritimam, quæ ideo parum culta, licèt multis aucta priuilegiis. Abundat oleo, & vino exquisitissimis: dat quoque ligna ad nauium fabricam: & quia læta hïc pascua carnes sufficere dicitur Venetiis. Hinc quoque salis plurimum Venetiàs deportatur.

POLESINVS RODIGINVS, *le Polesin de Ronigo*: ita dictus est quasi Peninsula: quia vallatur fluuiis Pado, Athesi, Tartaro, & Castagnone. Sabellicus tamen lib. 1. Decadis 4. rerum Venetarum, ait primò dictum *Polynesum* quasi magnam Insulam, & vocem corruptam esse per metathesin in *Polesinum*: omnino ferax, quare *Minor Apulia*, dicitur ob frumentum, & armenta quæ hinc exportantur, vel educuntur. Nobiles Veneti huius tractus agros plurimi faciunt, licèt Padi inundationes nouis subinde aggeribus opponendis magnos sumptus exigant, quos nonnisi ægrè nobiles illi faciunt.

PATAVINVS AGER: *le Padoüan*, quàm sit fertilis docet prouerbum, *Bologna la Grassa, ma Padoüa la pissa*: certè quoad frumentum Venetiàs alere perhibetur. Hinc quoque vini plurimum educitur ex montibus; canabis multum Resp. tollit ad rem nauticam; regio tam rigua est, vt nullus locus à fluuiis & incilibus plus 5. millibus absit. Laudantur quoque balnea Patavina ad multos morbos: vno verbo tam amœna, tam pulchra regio, vt magnam eius partem iam sibi Veneti nobiles compararint, vbi multa palatia, & villas magnificas extruxere.

VICENTINVS AGER, *le Vicentinois*, fructibus potissimùm abundat, & maximè pomis & piris, quare vulgò dicitur, *Hortus Venetus*. Mori hïc quoque plurimæ feliciter crescunt ad sericum. Ferrum quoque sufficit, & argenti nonnihil. Macellum quoque Venetum dicitur ob armenta & pecora, itémque feras, quæ hïc passim capiuntur.

VERONENSIS AGER: *le Veronois*, purissimi aëris est atque subtri-

lissimi. De eius balneis & medicatis aquis dicemus in Admirandis. Eius ager partim sterilis & asper, partim planus & fertilis. Flores & herbas montis Baldi medici faciunt plurimi. Æris quoque aliquid ex eodem monte effoditur. Vini plurimum reddit, frumenti minus, & tantum in aliquâ sui parte. Pascuis quoque lætissima hæc regio est, & pisces ei plurimos Benacus lacus suppeditat.

BRIXIANVS AGER: *le Bressan*, temperatissimi aëris est, egregiè riguus & fertilis, quibus accedit incolarum industria & labor: diceres singulos agros totidem hortos esse: nihil hîc incultum: ubique aut vites, aut frumenta, aut lina. Ferrum & æs reddunt eius valles: certè in valle Tropiâ quotidie ferro eruendo, coquendo, purgando 300. homines vacant. Hinc quoque eruuntur alabastrum, iaspis, marmor nigrum, vulgò *le Parangon* exquisitæ nigredinis, & lucidæ: quare speculi vices implet.

BERGOMENSIS AGER: *le Bergamasque*, partim sterilis, partim ferax: deficit hîc frumentum, quam penuriam vino suo redimunt indigenæ. Hinc quoque pecora plurima, & armenta Venetias, & Mediolanum deducuntur. Magni fiunt cotes Bergomates, & molares: eruuntur hinc quoque marmor & ferrum, & hîc feliciùs quàm in vllâ parte Italiæ proueniunt castaneæ.

CREMENSIS AGER: *le Cremasque*, fertilissimus est, & egregiè riguus; quare hinc lina exquisitissima deportantur. Frumento etiam abundat & vino, vitibus ad arbores enitentibus.

NVM. 5. *De Moribus Venetorum.*

AD res gerendas ex consilio nati videntur esse Veneti, ac penè infantes de Rep. differunt quasi omnem ætatem in Senatu contriissent. Ad nauigationes in primis idonei sunt, quare olim mercium Orientalium vni fuerunt arbitri, & iis ad magnam potentiam atque diuitias peruenerunt. Quisquis hîc excellit in arte aliqua diues erit, hîc pictores celeberrimi, & omnis generis experientissimi artifices. Vestium formam sæpe mutarunt tam viri quàm feminae. Hîc sericeæ vestes singulari si vsquam elaborantur artificio. Effunderentur in epularum luxum, nisi leges & censores obfisterent. Ducis mortui funus Senatores in purpureâ veste cohonestât, non in pullâ; quia Resp. innuit se habere plures defuncto pares,

AAaa ij

ac proinde indignum esse, vt publicè dolorem suum profiteatur. Academiae duæ rei equestris Vicentiæ, Academia literarum nobilissima Patauij. Vltionis appetentiores vulgò creduntur Veneti, hoc Itali omnes vitio familiari laborant, sed Vicentini cæteris præcellunt, qui locum dedere Prouerbio de *Assasinis Vicentinis*. Vanissimi audiunt Vicentini, Veronenses, Patauini. Vicentinorum plerique se Comites vocant, Veronenses Marchiones, Paduani Doctores: quare ab ipsis Venetis meritò irridentur. Veronenses nobiles non tantùm monomachiâ, sed etiam aliquando iustis propè præliis lites suas dirimunt. Brixiani artem muniendarum arcium, & cuniculorum egregiè callent, & milites optimi iudicantur à Venetis, stationisque tenacissimi: lingua Bergomatum agrestior, quare in comædiis plerumque adhibetur, & ab *Zanis* qui populorifum eiere volunt.

NVM. 6. De Politia Venetorum.

STATVS Reip. Venetæ videtur esse ex Monarchico, Aristocratico, & Democratico temperatus: Regis saltem simulachrum in Duce seruat, Aristocratia formam exhibent Optimates, Democratiam ex vniuerso ciuium conuentu plures aduocati ad Reip. administrationem.

Dux, vulgò *le Doge*, à Consilio magno selectus, ad totam vitam Regiæ Maiestatis cultum præfert; hic serico semper, & purpurâ vestitus, aureo interdum pallio, capite redimito mitrâ quæ in cornu assurgit, quod insigne eius quoque vxori conceditur. Seder quoque Regis instar in Throno, & famulos habet suos atque Aulicos quos *Donzellos*, hoc est Domicellos vocant. Dum procedit in publicum eum 8. vexilla præcedunt, sex item tubæ argenteæ vlnarum trium inflantur, eique fax & ensis præferuntur. Eius nomine & figurâ omnis moneta percutitur. Omnes eum stantes alloquuntur & aperto capite, omniâque negotia eius nomine expediuntur. Prouidet vt omnes Magistratus fungantur officio suo, sed ne insolescat, & regiam dignitatem affectet, habet sibi adiunctos consiliarios, & nihil solus efficere potest, in consilio nihil amplius potest quàm vnus ex consiliariis. In comitiis consanguineo suo, aut gentili suffragari non potest. Vno verbo omnis ei potestas adempta abirendi dignitate suâ.

SENATVS EX 120. Senatoribus constat, ex iis ordinarij 60. Adiuncti vulgò *della Gionta* totidem; his tamen pari iure adiunguntur Dux, eius Consiliarij sex, Præconsultores, Decemviri, & aliquot alij; sic vt 220. excedant. Hi omnes Reip. administrandæ curam habent; de pace bellòque decernunt, pecunias imperant, & tributa, Legatos ad exterar gentes eligunt, &c.

DECEMVIRI sunt numero 17. adiuncto Duce, & sex Consiliariis eius, ex quibus singulis mensibus tres sorte eliguntur vulgò *Capi de Dieci*, qui ius habent cogendi Decemvirale collegium. Vnà cum Duce omnia quæ spectant ad Remp. administrant: eorum 4. minimùm literarum publicarum autographo subscribere debent, res magni momenti ad Magnum Consilium deferunt; eligunturque magni Consilij suffragiis. Statuunt de factionibus, discordiis, adulteratâ monetâ, pæderastiâ, & atrocioribus criminibus cum summâ potestate.

SENIORVM CONSILIVM, seu PRÆCONSULTORVM constat ex 16. Senatoribus, & in tres ordines distribuitur. *Primus ordo* continet 6. Senatores, vulgò *Sauj Grandi*, hoc est Magni Sapientes qui aliis dignitate, & experienciâ præcellunt. *Secundus* ex 5. vulgò *Sauj di terra ferma*, hoc est Sapientes continentis, & hi maximè curam habent militum qui Reip. stipendiis aluntur. *Tertius ordo*, ex quinque iunioribus, sed cruditis, vulgò *Sauj de gl' Ordini*, qui de rebus maritimis ad Senatû referunt. Iis omnibus adiungitur Princeps, Consiliarij sex, Triumviri quadraginta virûm, & aliquot alij, sic vt conficiant 136. omnes Senatores, & Patricij, & tantùm semestrem magistratum gerunt.

CONSILIVM MAGNUM ex vniuerso Patriciorum conuentu constat qui annum 20. attigerunt, modò probent se susceptos ex legitimo matrimonio per duos testes omni exceptione maiores, & pater aut mater, vel iis vitâ functis proximus consanguineus iuret 20. annum expleuisse, ij omnes eliguntur sorte in festo S. Barbaræ 4. Decemb. quòd si fors eis non fauerit expectant ad annum ætatis 25. Olim numerati sunt 4500. nunc vix 1500. & in rebus alicuius ponderis minimùm 600. debent adesse. Hi omnes ferunt aut abrogant leges, Ducem eligunt, & omnes magistratus vrbanos, & exteros communibus suffragiis.

CANCELLARIVS eligitur ad totam vitam ex municipibus, non ex patriciis, sed suffragiis Magni Consilij. Maximo in honore est,

equeſtri dignitate donatur, & à quouis Patricio ei deceditur loco, præterquam à Procuratoribus D. Marci. Nullum Reip. ſecretum cum latet; magnos redditus accipit ab Ærario, & cum moritur oratione publicâ laudatur, quod Duci tantum inter Patricios conceditur; atque ita Ducem ex populo videtur referre. Ex iisdem municipibus eliguntur quoque ſcribæ, & à ſecretis omnium collegiorum atque conſiliorum, atque ita populus venit in partem adminiſtrationis; ſaltem in ditiffimis ordinis ſui, ſola face populi, quam *plebem* vocant, excluſâ. Inſinitum eſſet recensere Magiſtratus omnes, & Præfectos, quibus illa Reſpublica vitur: dico tantum diuidi in *Urbanos*, & *Exteros*. *Exteri* gubernant vrbes & oppida; & ſunt, vel *Præfecti*, vulgò *Poteſta*, aut *Gubernatores*, aut *Caſtellani*, aut *Proviſores*, vulgò *Proviſedor* aut *Proviſador*, aut Magiſtri *Camere Camerlingo*: aut certè exercitibus, & claſſibus præficiuntur. *Urbani* vel ius dicunt, vel pecunias publicas adminiſtrant, vel commoda Reip. curant, & inter eos eminent

PROCVRATORES S. MARCI, qui ſummâ & perpetuâ Senatorij ordinis dignitate perfruuntur, & ius ſuffragij cum legitimis Senatoribus habent in omnibus comitiis: eliguntur tantum ex iis qui omnibus magiſtratibus ſanctè perfuncti ſunt. Digniori ſemper loco ſedent, & ab omnibus etiam antiquioribus loco eis deceditur. In tres claſſes diuiſi ſunt, & ſingulis claſſibus tres præſunt. *Prime claſſis* Procuratores curant templum Auguſtiſſimum D. Marci: *Secunde claſſis* dicuntur *veteris Procuratorie Adminiſtratores*, & pupillorum omnium & pauperum citra Riuum magnum curam gerunt: *Tertie claſſis* vocantur *noſte Procuratorie Adminiſtratores*, & pupillorum negotia curant vltra Riuum magnum. Singulæ claſſes magnas eleemoſynas distribuunt in pauperes, in captiuos redimendos, & alia eiufcemodi pietatis opera, atque ita politicam adminiſtrationem, quam iuniores exercuere, Religionis operibus ſeniores & emeriti cumulant, conſilio & politicâ planè Chriſtianis.

Vniuerſus autem Status adminiſtratur per Magiſtratus Venetiis à Rep. emiſſos vt præmonuimus: Patauini tamen 5. Vicariatus habent quibus nobiles Patauinos totidem præficiunt: Vicentini vndecim, Veronenſes 21. quos totidem ex Urbanâ Nobilitate adminiſtrant: Bergomates quoque per ſuos nobiles vrbe ſuæ incolunitatem, & quietem curant cum Præfectis quos Veneti miſere. In agro Brixiano ad ripam Salônemſem 36. communi-

tates sibi consilium eligunt quo regantur; vt taceam de Ditionibus extra Italiam sitis, de quibus suo loco egimus.

NVM. 7. De Potentiâ Reipublicæ Venetæ.

VENETORVM potentia iam non leuis erat circa annum 836: quando 60. naues hæc Respublica contra Sarracenos immisit; sed longè potentior sub initium ferè vndecimi sæculi, quando 200. triremes in Turcam arnauit, & Smyrnæ cepit: item & cùm paulò post ad soluendam obsidionem Ioppensem, iterum 200. naues eduxit. Henricus Dandulus Dux Venetiarum cum Balduino, & Francis Constantinopolim cepit circa initium sæculi 13. & exinde Cretam Insulam, & plures alias in Ionio mari & Ægæo sibi Resp. asseruit. Appellat se Dominam Maris; quare & quotannis Dux cum Senatu conscendens Bucentaurum maximam nauim die Ascensionis Christi in mare iacit annulum, quasi sibi sponsam accipiat: quam potestatem aiunt Veneti se accepisse, ab Alexandro III. Pontifice quem Venetiis latitantem contra Friderici Ænobarbi futores defendere, eius filio Othone victo atque capto, quamquam aliqui historiam hanc in dubium reuocent. Cyprum Insulam nobilissimam an. 1472. occuparant, sed 1572. perdidere.

Reditus huius Reip. dicitur in præsentia esse 6. Millionum auri, ex quibus pacis tempore duos Milliones seponunt, vnde sibi thesaurum ingentem confecerunt ad difficilia Reip. tempora. Priuati quoque mercatores ditissimi sunt, & ex Syriacâ tantum navigatione, & Alepi mercibus duos auri milliones conficere dicuntur. Ecclesia supra sesquimillionem auri annui reditus percipit.

Supra trecenta hominum millia ad bellum educi posse è terris suis Veneti narrant. Nunc belli tempore 35. millia sub signis habent, pacis verò tempore 9. tantum millia peditum alunt in arcibus atque præsiidiis, ad tutelam littoris ferè duo equitum Dalmararum, & Epirotarum: vrbes munitissimas habent, quibus præcellunt Palma in agro Foroiuliensi, & Corcyra. Olim & 14. turmas equitum alebant nobilium duntaxat, & qui 3. equis militabant; primaria turma ex centum constata erat, cæteræ ex 50. sed militiæ hoc genus iam planè corruptum est.

Cùm res exigit intra dies 12. octoginta triremes instruunt, & facillimè. Certè Mare Superum semper tutum reddunt 40. nauibus

bus; si Ottomanus naualem instruat apparatus, hic numerus duplicatur. Nauale totius orbis pulcherrimum habent, in quo materies 200. triremium, aut nauium, in quo aluntur artifices ingeniosissimi & peritissimi, & omnia seruant ad expeditionem maritimam idonea. Virgente bello hinc educere possunt naues 200. certè anno 1570. instruxere triremes 150 maiores triremes, vulgò *Galées* vndecim, Liburnicam nauem vnam, aut Gaulum maiorem *vn Galion*, & onerarias naues 25.

§. 2. Descriptio Geographica Veneti Status.

NVM. 1. Synopsis Ditionis Venetæ.

V E- N E- T A D I- T I O	}	ISTRIA: <i>l'Istrie.</i>
		FOROVIOLIENSIS AGER: <i>le Frioul, ou Friul.</i>
		ANTIQUA TERR. CADORINVM: <i>le Cadurin.</i>
		MAR- Episc. BELLVNENSIS: <i>le Bellunois.</i>
		CHIA Episc. FELTRENSIS: <i>le Feltrin.</i>
T I O	}	TERRIT. TARVISINVM: <i>le Tarvisan.</i>
		DVCATVS VENETVS: <i>le Dogado, ou Duché.</i>
		POLESINVM RHODIGINVM: <i>le Polesin de Rouigo.</i>
V E- N E- T A D I- T I O L O N G O- B A R D I- C A.	}	Territorium PADVANVM: <i>le Padoian.</i>
		Territ. VERONENSE: <i>le Veronois.</i>
		Territ. VICENTINVM: <i>le Vicentin.</i>
		Territ. BRIKIANVM: <i>le Bressan.</i>
		Territ. CREMENSE: <i>le Cremasque.</i>
		Territ. BERGOMENSE: <i>le Bergamasque.</i>

NVM. 2. De Istria, l'Istrie.

PETRVS Coccus in suâ Istriae Chorographiâ terminos eius assignat Timauum Fl. *Timauo* ab Occidente; à Septentrione montes, vulgò *Monti della Venna*, seu *Vena*, & inde lineam excurrentem ad urbem & fluium *Fiume*, vbi iam Italiae limes.

Y R- CAPVT ISTRIÆ: *Capo d'Istria*, seu *Cauo*, & *Cao*, Germanis *Gafers*, Slaus *Copra*, sic dicta quia in capite seu initio huius regionis sita, olim *Iustinopolis*, & *Ægis*:
in

- in Insulâ tota sita est, & continenti necitur ponte ver-
fatili: eius Castrum dicitur Leoninum.
- BES Muggilla: *Muglia* noua cognominata, ad discrimen ve-
teris quæ antea *Monticola* dicebatur, duobus à nouâ
millibus: capta est à Venetis ob piraticâ, & latrocinia.
- MA- INSVLA: *Iſola*, conditum castrum eodem tempore quo
Iustinopolis in Peninsulâ, & prius dicta Castrum Ha-
lieti, seu Aquilæ.
- RITI- Piranum: *Pirano*, oppidum luculentum conditum post
Attilæ depopulationes, ad finem Largonem *Largono*.
Vmacum: *Vmago*, in scopulo fixum marinis aquis ali-
quando circumfuso, cuius ager fecundus in primis &
distinctus syluis.
- MÆ Ciuitas noua, aliter Nouetium: *Citta noua*, excitata ex
ruinis Æmonia vrbis, quæ 4. hinc lapide dicitur ho-
die *Æmonia Rovinata*.
- IS- Parentium: *Parentino*, in Peninsulâ ferè aquis circumfu-
sâ, mœnibus ac turribus egregiè munita ciuitas. Por-
tum habet capacissimum, quem efficit Insula S. Ni-
colai, vbi olim pharus ignem præferens; vrbis direpta
à Genuensibus an. 1354. cùm iam Veneti iuris esset.
- TRIÆ Vrferium: *Orfèra*, in monte situm oppidum ditionis Pa-
rentinæ.
- DI- ROVINIVM: *Rouigno*, aliter *Auripina* ab antiqua vrbe
cuius rudera non procul in monte vulgò *Monti di Au-
ro*: Insula dicitur à Leandro, & ponte lapideo conti-
nenti iuncta, in eius agro cæditur marmor Istricum
nominatum. Duos habet portus, vnum à Septentrio-
ne vulgò dictum Vallem Boreæ, alterum ad Austrum
quem efficiunt Insulæ SS. Catharinæ, Andreæ, &
Ioannis Pelasgici.
- NIS PØLA: *Pola* in edito monte: ab Attila diruta est, à quo
reparata sit ignoratur: portum habet pulcherrimum
quem claudit Insula Breonia *Briuni*.
- VE- Medolinum: *Medolino*, vbi portus magnarum nauium,
quem prætexunt Insulæ Merlettæ.
- NE- Castrum nouum: *Castro nouo di Arsa*, ad ostia Arsiæ flu-
uij.

- Fanum S. Ioannis : *San-Gioanni.*
 Albona, seu Algona : *Albona.*
 TÆ. Flanona : *Fianona*, in Peninsulâ cui portus adiacet *Porto di Fianona*; sita est in Albonensi ditione, & fontem luculentum habet, éstque egregiè munita.
- VRBES
 MARI-
 TIMÆ
 I S-
 TRIÆ
 DI-
 TIO-
 NIS
 AV-
 STRIA-
 CÆ.
 TERGESTE : *Trieste*, & haud procul in montibus *Trieste Vecchio* supra montem *Taber*, olim *Monmolianum*. Tempore *Hentici Danduli* occupata est à Venetis cum *Mugillâ* ob piratica latrocinia, sed postea *Austriaco* cessit vsque ad 1507. quando à Venetis iterum capta, at demum à *Maximiliano* recepta est.
 Fanum S. Ioannis *Cherfini*: *S. Zuan di Duino*, seu *Cherfino*, oppidum *Dominorum de laTour*, qui ab *Austriaco* pendent.
 Brosecum : *Profeco*, vbi vina celeberrima nascuntur.
 Cœnobium S. Ioannis : *San Gioanni*, conditum à *Vol-darico Patriarchâ Aquileiensi* ex lapidibus templi *Diomedis*.
- PR O-
 MON-
 TO-
 RIA
 I S-
 TRIÆ
 Camarzanum : *Punta di Camarzo.*
 Olmium : *Punta degli Olmi.*
 Gazelum : *Punta di Gasel.*
 Saluorium, seu Saluerium : *Punta di Saluori*, ad hoc vi-ctus dicitur *Otho filius Friderici Ænobarbi* dum bel-lum gerit in Venetos pro *Alexandro III.*
 Crucifixi : *Punta del Crucifisso.*
 Comparris : *Punta del Compare.*
 Promontorium : *Punta del Promontore.*
 S. Stephani : *Punta San-Stephano.*
 Nigrum : *Punta Negra.*
- FLV-
 VII
 I S-
 Risanus, olim *Formio* : *Rizano*, ad quem malè *Leander Mugillam* locat.
 Draconia : *Dracogna*, sic dictus quia instar *Draconis* cir-cumagitur, ad cuius ostium nobiles *Salinæ*.
 Quietus, olim *Nauportus* & *Labatus* : *Quieto.*
 Lemus : *Lemo*, veriùs *Euripus* quàm *Fl.* nam falsus est, vsque ad tabernam *Hosteria*: eius alueus videtur ad *Castellum* vsque *Geminum* excurrisse duo *Castelli*.

- TRIÆ** Ostium huius fluij extenditur ad mille passus.
ARSIA: *Arsa*, erumpens ex lacu Cosliaco, *Cosliac*.
- S I-** **TERGESTINVS**: *Golfo de Trieste*, inter portum Lizontium, & Promontorium Saluorium.
NVS **LARGON**: *Golfo Largone*, inter Piranum, & Pro. Saluorium, quare pars est Tergestini.
- I S-** **CARNARIVS**, olim Flanaticus, Polaticus Melæ: hodie *Golfo Carnario*, & *di Carnero*, quasi dicamus *le Charnier*, ob frequentia quæ hîc contingunt naufragia: eius initium ducitur à Promontorio, non à Promontorio Comparris.
- TRIÆ**
- INSV-** **S. NICOLAI**: *San Nicolo*, efficiens portum Parentinum: quare hîc olim pharus ad dirigendas naues de nocte appellentes.
LÆ **Conueria**: *Conuersera*.
LÆ **Ficariola**: *Figaruola*.
- A D** **D. Catharinæ**: *San Caterina*.
I S- **D. Andreæ**: *San Andrea*.
I S- **S. Ioannis Pelasgici**: *San Gio. in Pelasgo*.
TRIAM **Sororiæ**: *due Sorelle*.
- TRIAM** **Breconia**: *Brioni*, Polaticum portum efficiens.
Merlettæ plures: *di Merletta*, portum Medolini prætexentes.
- VR-** **PIGVENTIVM**: *Piguento*, in monte vrbs sita, circa quam ager amœnissimus.
BES **PETRA PILOSA**: *Pietra Pilosa*, in rupe sita vrbs caput Marchionatus; ex quâ pendet locus *Sdregna* dictus, quem putat Blondus esse patriam S. Hieronymi, & verò eius parentis tumulus hîc ostenditur. Errat: nam *Strigna* est in limite Dalmatiæ, & Pannoniæ, & in hoc nulla vestigia antiquitatis.
- CON-** **Portulæ**: *Portolo*, vrbecula satis munita.
T I- **Pedemontium**: *Piémont*, olim vrbs munita cum castro, sed vtriusque disiecta mœnia.
NEN- **Grifiniana**: *Grifignana*, satis exulta.
T I S **Momiana**: *Momiano*, vrbecula in rupe.
- I S-**
- TRIÆ**

- VE-** Buia: *Buie*, vrbs populosa satis nec immunita.
 Fanum S. Laurentij: *San Lorenzo*, quæ vrbs se sponte Venetis submisit.
- NE-** MONTONA: *Montona*, in montis vertice satis ampla & frequens, olim sui iuris, & tantum 35. marcas auri Patriarchæ Aquileiensi pensitans.
- TÆ**
- DI-** Visina: *Visina*, loco salubri sita Grimanorum ditio.
 Castrum geminum: *Dui Castelli*, benè munitum oppidum.
- TIO-** Fanum S. Vincentij: *San Vincenzo*, seu *Vicenti*, vbi syluæ vastissimæ perutiles ad nauium fabricam.
- NIS.** Vallis: *Valle*, saluberrimi aëris vrbecula.
 Drignanum: *Drignan*, numeratur inter vrbes, licèt sine mœnibus, sat cultum oppidum, diues, & frequens.
- VRBES** PEDENA: *Pedena*, ciuitas Episcopalis.
- ISTRIÆ** PISINVM duplex Vetus & Nouum *Pisino Vecchio & Nuouo*, vtrumque per amœnâ planitiæ circumfusum, ex cuius agro multum sibi pecuniæ Austriacus colligit.
- CONTI-**
- NENTIS** Lupolianum: *Lupo glano*, oppidum amœnum.
- AV-** Cosliacum: *Cosliac*, olim ad lacum cognominem, qui Arsam flouium effundit, ab eius ripa iam nonnihil distitum est.
- STRIA-**
- CÆ** Cominum: *Comen*, aut *Comin*.
- DITIO-** Dorum: *Dorumberg*, aliter *Dorneberg*, ad Fl. *Vipao*.
- NIS.** Vipæum: *Vipao*, ad Fl. cognominem.
 Fanum S. Angeli: *S. Angelo*, aliter *S. Archangelo*.
- MON-** MONTES VENÆ: *Monti della Vena*, aliter *di Karso*, Istriam à Carniolâ dirimentes, & syluis confiti.
- TES** CALDERVS: *Monte Karso*, incubans sinui Tergestino.
- IS-** MONS MAIOR: *Monte Maggiore*, in sinum Carnerium, seu Flanaticum excurrens, & editissimus.
- TRIÆ**
- NVM. 2.** *Ager Foroiulienfis*: patria del Friuli.
- VR-** VTINA: *Vdine*, nunc sedes Patriarchæ Aquileiensis, ab Attilâ reparata dicitur dum has regiones depopulatur: quidam malè ab Vdinis Scythiæ populis dictam volunt: peiùs etiam ab Austriacis conditam nonnulli

B E S

arbitrantur, cùm eius mentio fiat in Gothicis & Longobardicis historiis, immo apud Plinium. Quas autem sit experta vices, vide apud Leandrum. A Venetis occupata est an. 1420.

CON-

PALMA, seu Palma Iustina, & Palma Noua: *Palma*, seu *Palma Nuova*, condi cœpta à Venetis 1593. in Italiæ tutelam, totius orbis absolutissima iudicatur, nouem Regiis instructa propugnaculis, & arce quæ totam urbem facilè tuetur; ad eam incile Veneti deduxere, vt huc omnia mari subueherent: hîc tormenta disposita 80. seposita 600.

T I-

CIVITAS FORI IULII: *Ciuita di Friuli*, olim Forum Iulium, euersum primò à Theodorico, deinde à Cagano Pannone: postea reparata dicta est Ciuitas Austriæ, quâ de re vide Candidum.

NEN-

Clusa: *Chiusa*, nos *la Cluse*, in itinere perangusto sita, præsidio Veneto instructa, & munita.

T I S

Ponteba, aliter Pons ad Fellam: *Ponteba*, vel *Pontafella* ferè ad confluentias Pontebæ, & Fellæ fluuiorum, vrbes duæ tantùm fluuio Pontebâ discretæ, Borealis Austriaci iuris, Australis Veneti.

AGRI

Ventionis Vicus: *Venzone*, ad confl. Vensonezæ, & Tiliauempti Maioris, burgus vbi merces excutiuntur: hîc quondam limes Venetorum, & Austriacorum fixus erat.

F O-

Glemona: *Gemona*, sat antiqua vrbs.

Ofopium, & Ofopum: *Osopo*, locus permunitus in rupe arte & naturâ inter Ledram fluuiolum, & *Taiarëto*.

Spilimberga: *Spilimberg*, oppidum perlautum, & frequens, & munitum.

R O-

Castrum Nouum: *Castro Nuovo*, inter montes situm.

Sauornianum: *Sauorgno*.

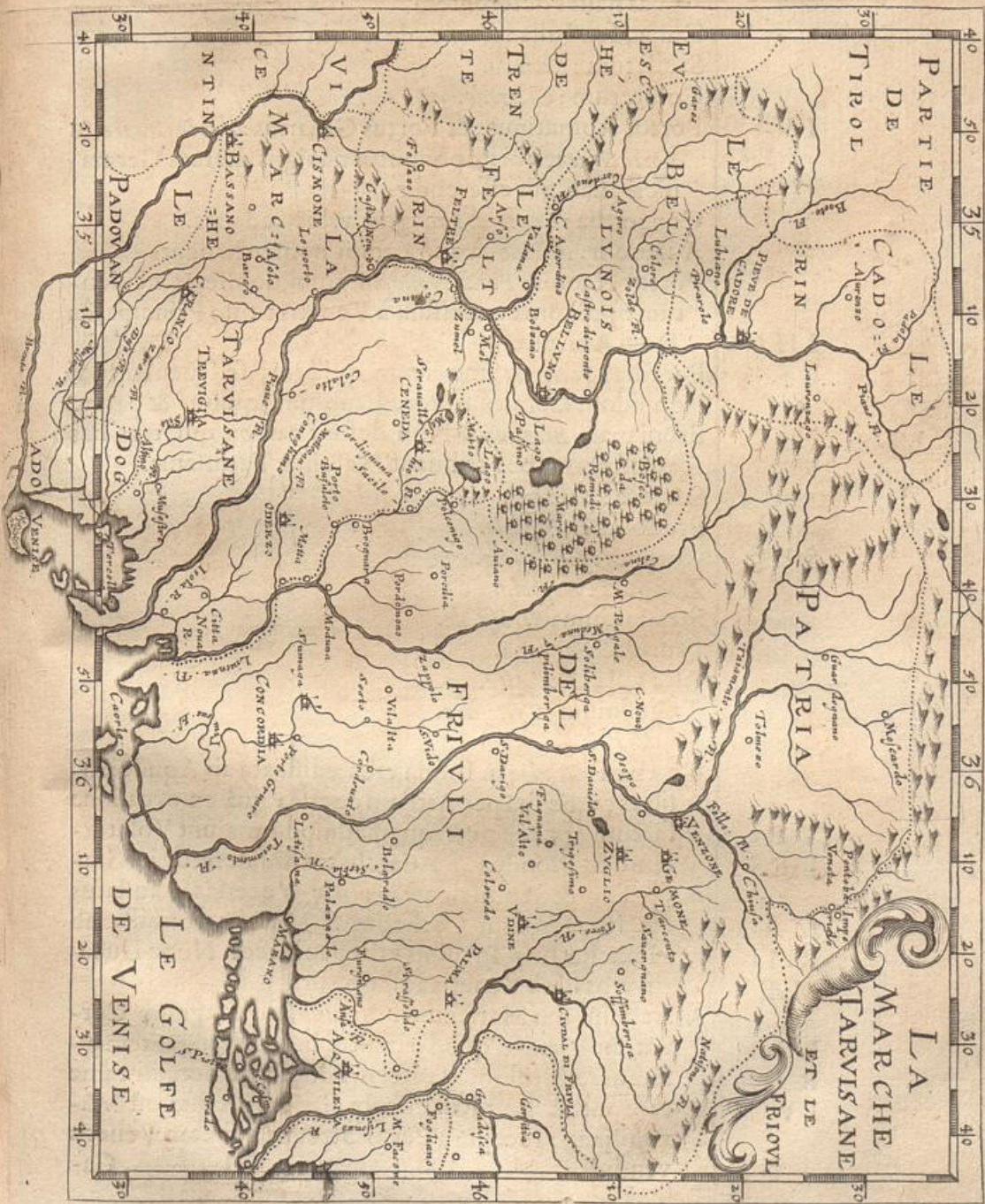
Soffimberga: *Soffimberg*, oppidum euersum in montibus.

Fanum S. Danielis: *S. Daniel*. } Has vrbes retinuit Pa-

Fanum S. Viti: *San-Vido*. } triarcha Aquileiensis.

Belgradum: *Belgrado*.

Palatiolum: *Palazzuolo*, ad Fl. Stellam, eò vsque ma-

- gnas naues deferentem.
 Zulia, seu Iulia: *Zuglio*, de quo in vetere.
 Saciletum: *Sacileto*.
 Coloretum: *Coloredo*.
 I V- Portus Romatinus, & Portus Gruarius: *Porto Gruaro*, &
Porto Gruer, vbi imponuntur nauigiis merces Germa-
 nicæ, nauigiis efferendæ.
 Concordia: *Concordia* magnæ vrbs cadauer.
 Auianum: *Auiano*, à quo campi nomen habent.
 Portus Naonis: *Porto Nono*, amplum, nobile, & luculen-
 tum oppidum concessum à Venetis titulo Principatus
 LIEN- Duci Aluiano.
 Porcilia: *Porciglia*, modicum quidem, sed luculentum
 oppidum Comitum Porcilianorum, quibus & paret.
 Broniana: *Brognana*. Non desunt tamen qui tres has
 prædictas vrbes tribuant Marchiæ Taruisanæ.
 Sumaca: *Sumaga*.
 Prodolum: *Prodolo*.
 S I. Cordiua: *Cordenato*.
 Zoppola: *Zoppola*.
 Strassoldum: *Strasso'do*.
 Faniana: *Fagnana*.
 Alta villa: *Vill' Alta*.
 Trigesimum: *Tricesimo*.
- V R-
 B E S
 M A-
 RITI-
 MÆ
 F O-
 R I-
 I V-
 GRADVS: *Grado*, in Insula vrbs ædificata ab Aquileien-
 sibus, vrbe suâ per Attilam euersâ; quâ ex occasione
 factum vt circa DCX. quemadmodum aiunt Volater-
 ranus & Blondus, Patriarchatus diuideretur in Gra-
 densem & Aquileiensem; ille Venetias translatus
 est. Illic seruatur Cathedra S. Marci, eò missa ab
 Heraclio Imp. In ruinis vrbs penè iacet. Nunc Duca-
 tui vrbs illa à Venetis adscribitur.
 Maranum, seu Marianum: *Marano*, ad Stagnum Cor-
 uatum *Coruato*, quod panditur in sinum ingentem pi-
 scibus refertissimum; arcem habet quæ nonnisi fame
 capi potest. Post Ripaltinam cladem prodita est Ma-
 ximiliano, recepta à Petro Strozza qui eam Venetis
 vendidi. Ga-

LII. Capulæ: *Caorle*, ad Ducatum iam spectat, licet eò faciliùs referri posset, quia ad fluuij Romati *Limene* æstuarium iacet.

DITIONES INSERTÆ AGRO FOROIVLIENSI.

AGER
AQUILEIENSIS,
le Territoire d'Aquillee.

AQUILEIA: *Aquileia*, nobis *Aquillee*, Germanicè *Aglax*, de cuius nomine in Veteri diximus. Ab Attila destructa est cum eam triennio obsedisset, & desperasset nisi per Ciconiam animatus esset. Reparavit hanc Narfes. Paruit Longobardis, Carolo Magno, Berengariis, &c. tandem Patriarchis cessit. Iam in vicum redacta est, hincque indigenarum parum fani.

TERRITORIUM
MONTIS
FALCONIS
le Territoire de Montfalcon.

Mons Falconis: *Monte Falcone*, nobile, frequens, & opulentum oppidum, à Theodorico Rege Gothorum conditum, & Verruca dictum: iuxta hoc medicati fontes.

Folliana: *Fogliano*, olim arx condita à Venetis, ad prohibendas excursiones Turcarum, nunc in vicum redacta est.

Belfortia scopulus: *Belforte*, vepribus, & dumis conuestitus.

GORITIENSIS
COMITATUS

GORITIA: *Goritia*, & *Goritz*, ad Fl. *Lisanzo*: oppidum peropulentum & lautum, an antiquitus Iulium Carnicum, an Norcia, non leuis est quaestio: olim Comiti parebat Austriaco clienti, qui & se Principem dicebat: nunc ad Austriacum cum ditione vrbs deuoluta est, & duobus tantum annis hac ditione Veneti potiti sunt.

le Comté de Goritz,

Gradiscia: *Gradiscia*, propugnaculum excitatum, vna cum Folliana à Venetis an. 1472. vt his impedirentur deprædationes Ottomanorum; sed cessante metu Folliana concidit; Gradiscia in urbem non illepidam coaluit.

Austriaci iuris.

Renzanum: *Renzano*.

FLV.

Romatus olim, nunc Limen, is, *Limene*, sic dictus quia fuit limes Marchiæ & Foroiulij aliàs.

Tiliauemptum maius: *Tatamento*.

Tiliauemptum minus: *Stella*.

- VII Turrus, olim Turro: *Torre*, ex montibus Tarcentinis oritur.
- Ansa: *Ansa*, iam per incile deductus Palmam Nouam.
- Amphora: *Amfora*.
- FO- Natifo: *Natifone*, stadio vno ab Aquileia fluens urbem Forum Iulium alluens, & in Sontium cadens: vnde factum vt à quibusdam Aquileia ei affigatur; & fortè olim ad eam manu perductus.
- RO- Sontius: *Lisonzo*, cuius meminit Paulus Diaconus, à quo describitur non longè ab Aquileiâ: de vtroque in Antiquâ diximus.
- IV- LIEN- TIMAVVS: *Timauo*, de quo in Antiqua pluribus egimus; hodie eius scatebræ sunt plurimæ, immo aliquando pauciores, aliquando plures, iuxta pluuium aut serenum tempus: quatuor ferè millibus passuum tunc etiam occultatus fuit, ait Leander, emersusque variis capitibus statim fluuium nauigabilem conficit, & ad scopulum Belfortiam in mare cadit.
- SIS
- AGRI.

NVM. 3. *Marchia Taruifana*, la Marche Taruifane.

- VR- TARVISIVM: *Tarviso*, de cuius fabulosâ origine, vide si orium est Leandrum; certè nemo veterum hoc appellat, Plinius tantùm montium meminit, quos Taurifanos vocat: fit primùm eius mentio in historia Gothicâ, vbi dicitur facta esse sedes Marchionis Longobardici. De variâ eius fortunâ, & Dominis diximus in Historicis. Patria fuit Benedicti XI. qui matrem inopem agnouit, splendidè vestitam reiecit.
- Musistra: *Musestre*, ad Fl. Silem *Sile*.
- BE S Altinum: *Altino Rouinata* inter Zeram Fl. & Silim, ex eius ruinâ creuit sequens: olim in paludibus.
- Torcellum: *Torcello*, iam in Ducatu collocatur, & nos de eo hîc.
- Æquilia Insula: hodie *Isola destrutta* ab Heraclianis conditum oppidum.
- Heraclia, hodie meo iudicio *Citta Nuova destrutta*, quam condidere Concordienses, Altinates, & Aquileienses

- post cladem urbium suarum, & in gratiam Heraclij Imp. sic dixere, vix c l. annis duravit.
- Opitergium: *Oderzo*, ad Fl. Mutecam *Mottega*, olim mari propinquum, nunc 30. mil. pass. ab eo diremptum est. De variis eius vicibus, vide Leandrum: vrbecula iam minuta est.
- TER- Motta, seu Metta: *Motta*, Castellum non magnum, sed cum cultissimis suburbiis, & populo frequens.
- RI- Portus Bufaletius: *Porto Bufaleto*, ad Lipientiam Fl. Saxile: *Sacile* ad prædictum Fl. vrbs splendida & lauta, & doctissimis viris abundans.
- TO- CENEDA *Ceneda*, fortè Acedum Ptolemæi, Episcopalis, & iam in ditione summi Pontificis.
- R II Cordinianum: *Cordignana*, monti insidens, eximium propugnaculum conditum à Nicolao Rangone.
- Conegianum: *Conegliana*, castrum admodum opulentum & frequens ad Fl. Mutecam.
- TAR- Serauallis: *Seraualle*, inter colles nobilissimum oppidum, armorum nobilis officina, & negotiatione inclytum: percurritur Imesulo Fl. nunc in Tabulis Nouis. *Meschio*.
- VISI- Colaltum: *Colalto*, fortissimorum virorum patrimonium.
- NI, Mellum: *Mel* in monte situm, caput Comitatus.
- Cesana: *Cesana*, ad Planim Fl. caput item Comitatus.
- Castrum nouum: *Castel nuouo*, ad Planim Fl. in valle Dobiadenâ.
- le Terri- Afulum: *Afòlo di Trenigio*, nobile oppidum & elegans ad Fl. Muffonum.
- toire de Barca: *Barco*.
- Taruiso. Castellum Francum: *Castro Franco*, pernobile oppidum ad Fl. Muffonum.
- Cismonium: *Cismonè*.
- Bassianum: *Bassano*, inclytum origine Principum Carra-riensium qui Patavium obtinuerunt: nunc lautum est, & frequens, & celebratur à nobili quondam pictore indigenâ, vulgò *le Bassan*; circumposita regio dicitur *le Bassanese*.

- CADO-**
RINVS { Parœcia Cadorini: *la piene de Cadoré*, non procul à Pla-
ni fluuiio: vnde huic regiunculæ nomen.
- AGER** { Auruncum: *Auranzo*, oppidum de quo nihil occurrit.
le Cado- Pirariolum: *Pirarolo*.
rin. Laurentiacum: *Lorentago*, seu *Lorenzago*.
- BEL-**
L V-
NEN-
SIS { **BELLVNVM**: *Belluno*, ad Fl. Calorum *Calore*, qui hîc ca-
dit in Planim *Piane*: exigua est, sed cultissima ciuitas
Episcopalis; Leander hanc immeritò vocat antiquif-
simam.
- AGER** { Pontense Castrum: *Castro di Ponte*.
Bellune- Zoltum: *Zoldo*, vbi montes asperrimi, sed ferri in pri-
se, nobis mis feraces, & præstantissimæ officinæ.
le Bellu- Castrum Agordinum: *Castro Agordino* ad Fl. *Cordeuol*.
nois. Agorum: *Agoro*, ad prædictum amnem.
Garesium: *Gares*, in montanis.
Sylua S. Marci: *Bosco da Remi di Santo Marco*.
- FEL-**
TRI-
NVS { **FELTRIVM**: *Feltri*, ciuitas Episcopalis, patria Victorini
AGER viri eruditissimi, sita ad Fl. *Alfone*, qui mox cadit in
le Fel- Planim; circumposita regio montana est, & metalli-
trin. cis abundat.
- Vedana: *Vedana*, ad Fl. *Cordeuol*.
Arsonium: *Arson*, ad Fl. Cauranum *Corano*.
Fosatum: *Fozasò*, ad Fl. Cismonem *Cismone*.
- FL V-**
VII { **ANAXVS** olim, { *Padolus*: *Padola*.
postea Planis, { *Boëtus*: *Boëto*.
Piane, multos { Calorus, olim Varanius Plinio, seu
fluuios excipit, { *Varianus*: *Calore*.
inter quos { *Cordeuolius*: *Cordeuol*.
- MAR-**
CHIÆ { **LIQVENTIA**: *Liuenza*, oritur ex { *Colina*: *Colina*.
môtibus Opiterginis, ex mul- { *Meduna*: *Meduna*, flu-
tis fontibus largis, atque ex uius irrigans agrum
eodem penè loco profluenti- { *Foroiuhensem*.
bus, & antequam cadat in { *Imesulus*: *Meschio*.
TAR- mare in duo cornua scinditur. { *Muttecaverius* torrês
In eum cadunt { quâ fluuius *Mottegan*:
- VISA-** { *Zerus*: *Zero*, seu *Zera* cadens in Torcelli æstuarium.
Defis: *Defe*, *Zero* connectitur paulò antequam cadat in
marc.

N Æ. Silis: *Sile*, per varios alueos in mare euoluitur.
 Muffonius: *Muffone*, variis incilibus sectus in mare, non
 tam euoluitur quàm spargitur.

N V M. 4. De Ducatu Veneto, vulgò le Dogado.

PARS est Marchiæ Taruifanæ, & huic accenseri debuit: sed
 quoniam hæc regiuncula celeberrima est, ideò methodi caussa
 hæc pars à toto reuellenda fuit.

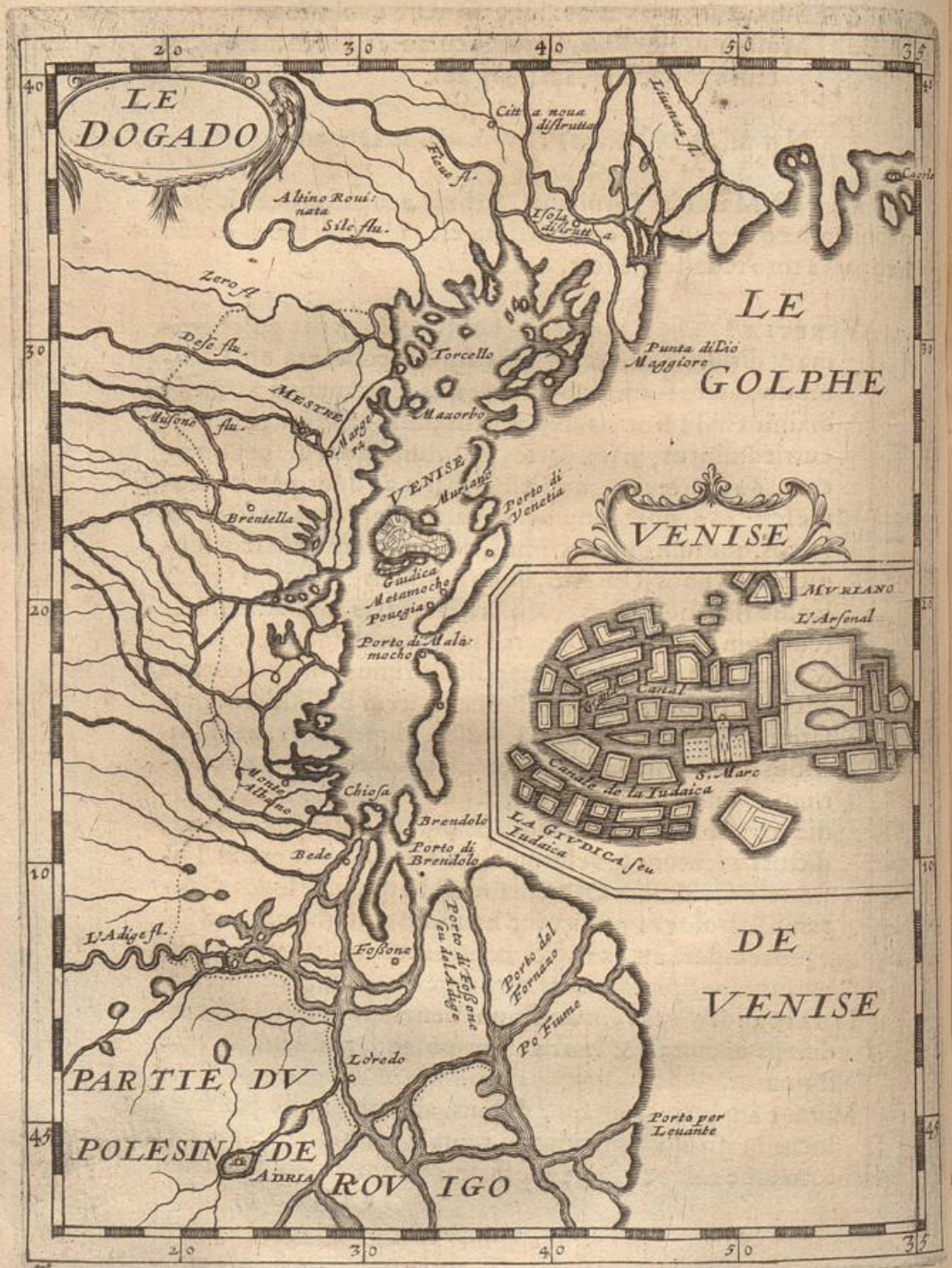
INSVLÆ DVCATVS

VENETIÆ: *Vinegia* indigenis, nobis *Venise*, vrbs pulcherri-
 ma & ditissima ex 60. ampliùs Insulis contexta est. Quo-
 modo autem formata sit, & quibus incrementis aucta sit
 diximus in Historicis. Nunc octo mille passibus eius pro-
 currit ambitus, in sex partes distributa quas *Sexterias* vo-
 cant, 64. parœcias; in eâ æstus maris ad duos pedes intu-
 mescit: 460. pontes numerat partim lapideos, partim li-
 gneos, quorum pulcherrimus, qui maiorem canalem iun-
 git, vulgò pons Riui Alti, antea sublicius, sed an. 1591. ex
 lapide Istriano ductus: canalis ille est triù milliarium. Hic
 templum D. Marci pulcherrimum tum ex marmore, item
 & area D. Marci, thesaurus pulcherrimus vbi duo cornua
 Monocerotum, seu piscis Borealis; item Bibliotheca Bef-
 farionis. Cymbarum hic 8. millia numerantur; nam lin-
 tribus omnem in partem circumferri potes. Armamenta-
 rium 2. milliarium ambitus, in quo cccc. artifices quoti-
 die ex publico stipendium accipiunt: iuxtà locus *Tana*,
 dictus rudentum & velorum officina; de eo suprâ in Hi-
 storis. Castellum Oliuonense est Patriarchæ sedes. Gau-
 ricus Astrologus pollicetur hanc duraturam annis 1880.
 Quo tempore ait ex Insulâ continentem futuram: Sana-
 zarius eam Epigrammate verè aureo laudauit.

IVDAICA: *la Giudica*, in Austrum Venetiarum splendidis æ-
 dificiis excultra, & hortis: Euripo 400. passuum ab vrbe
 dirimitur.

MVRIANVM: *Muriano*, distans ab vrbe mille passibus;
 locus in primis amœnus vbi templa 14. hic scyphi vitrei
 toto orbe celeberrimi 14. officinis elaborantur, & vitrum

CCccc ij

pingitur. Aëre persalubri utitur ob fornaces vitrarias: tota ad 3. millia passuum in ambitum excurrit.

Maiorbium: *Mazorbo*, Hunicis temporibus habitari cœptum, nunc piscatoribus, & hortulanis relictum est.

Torcellum: *Torcello*, Episcopalis ciuitas, vnde Episcopus Torcellanus; dicta est Torcellum quasi Turricellum, vrbs colonis infrequens ob cœli grauitatem.

Caprularum Insula: *Caorle* in æstuario Limenis fluuij, ad Forum Iulium pertinere videretur, nisi Ducatui suo à Venetis esset adscripta: vt & Gradus de quo hîc diximus.

Pupilia: *Pouegia*, seu *Poucia* 5. millibus à Venetiis distans: de quâ in Historiâ Venetâ.

Merhaucum, vel Meduacus vicus: *Matamocho* olim Ducis Veneti sedes, vnde portus profundissimus nomen habet. Hanc vrberem vastauit inundatio anno 1101. ideo sedes Episcopalis in sequentem translatus est.

Fossa Clodia: *Chiofa* ex superioris ruina facta celebris: item & victoriâ Genuensium, qui eam occuparunt anno 1380. sed vt victoriâ nescierunt. Hîc salinæ pulcherrimæ, & portus non illepidus: *Porto di Chiofa*.

Brendulum: *Brendolo*, & portus Brendulanus, *Porto di Brendolo*.

VENETI.
REGIO
PALVS-
TRIS
DVCA-
TVS
VENETI.

Bebœa: *Bebe*, in Insulâ feracissimâ situm oppidum.

Fossa: *Fossone*, à qua dictus est portus Athesinus, *di Adice*, seu *di Fossone*.

Loretum: *Loredò*, in regione peramœnâ ad Padum, & in limite Polesini Rhodigini.

CONTI-
NENS
DVCA-
TVS
VENE-
TI.

MESTRIVM Sabellico Mestra: *Mestre*, ad Fl. Mufsonum, castrum lautum & opulentum: pessimè acceptum bello inter Hispanos & Venetos; nunc refloruit ob fossam *Grandoni*.

Marghera: *Marghera*, vnde productum incile Mestrium vsque, quo pacto vtrumque oppidum locupletatum est.

Brentella: *Brentella*.

Mons Albanus: *Monte Albano* in paludibus,

De fluiis huius tractus, quia sunt communes agro Patauino dicemus
Numero 6. Sect. I.

NVM. 5. De Polesino, seu Peninsulâ Rodiginâ, le Polesin
de Rouigo.

VRBES. { RHODIGIVM: *Rouigo*, vrbs Episcopalis fat lauta ad alueum
Athesis quem *l'Adigeto* nominant: patria fuit Cœlij Rho-
digini.
ATRIA: *Adria*, ad Fl. Tartarum qui eam vndique ambit,
vrbs nomine, quàm re nunc celebrior.
Abbatia: *l'Abadia*, vndique aquis vallata, regitur à Præfecto
quem *Podesta* vocant.
Lendenaria: *Lendenara*, ad Arthesulum Fl. *l'Adigeto*: habet
quoque Præfectum suum.
Cauarzero: *Cauarzero*, versus Ducatum, cum Præfecto suo.
Canarus Burgus: *Canaro*, cognomento Venetus, & ei oppo-
situs Ferrariensis.

FLUVII. { ATHESIS: *l'Adice*, hic in varia brachia spargitur, quorum
vnum dicitur Fl. Arthesulum *l'Adigeto*.
Tartarus: *Tartaro*, multis quoque incilibus sectus, & per in-
cile Castalianum *Castagnano* iunctus Athesi.
PADVS: *le Pô*, cum Tartaro connexus aliquot alueis.

NVM. 6. Ditio Veneta Longobardica, continens Agros, Patavinum,
le Padoüan; *Vicentinum*, le Vicentin; *Veronensem*, le Veronois;
Brixianum, le Bressan; *Bergomensem*, le Bergamasque; *Cremensem*,
le Cremasque.

SECT. I. *Patavinus Ager*, le Padoüan, ou le Territoire
de Padoüe.

VR- { PATAVIVM: *Padua*, seu *Padoüa*, nobis *Padoüe* ou *Pade*,
olim sæpe destructa, sæpe reparata: de diuersis eius
Dominis diximus in Historicis. Vrbs admodum am-
pla triplici muro cincta, & fossis amplissimis. Ædem
habet S. Antonij Olisipponensis, qui tamen Patavi-
nus

ITALIA RECENTIOR,

nus dictus est *S. Antoine de Pade, ou de Padoie*. Hic quoque seruantur ossa *S. Lucæ* in monumēto ex alabastro peruetusto. Prætorium hic quoque pulcherrimum, vbi ossa *Titi Liuij* reposita sunt. Ager huius fecundissimus & amœnissimus. Academiam habet illustrissimam, ob quam *Doctæ* nomen obtinuit.

B E S

Ciuitatula: *Cittadella*, à *Parauinis* condita 1100. vrbs perlaura & frequens: tradita est *Malatestæ* à *Venetis* pro *Arimino*, sed ei erepta pro rebellione sub *Ludouico XII.* post cladem *Ripaltinam*: lanificio diues est.

Campus *S. Petri*: *Campo San Pietro*, lautum & honestum Castellum: vnde nobilis familia extitit. ad *Fl. Mussonem* affixum est.

AGRI

Gemula monasterium, *Gemula*, in monte qui pars est collium *Euganeorum*; conditum à *Beatrice Atestinâ*, vbi & sanctissimè obiit. In eo iam quoque virgines nobiles Deo famulantur.

Venda: *Venda* Cœnobium Monachorum montis *Oliueti* in monte eiusdem nominis, qui pars quoque est collium *Euganeorum*.

P A-

Arquatus Pagus cognomento *Montanus*: *Arqua del Monte*, ad differentiam alterius in *Polesino Rhodigino*: Hic diu habitauit *Petrarcha*, hicque visitur eius sepulchrum marmoreum subnixum quatuor columnis porphyreticis.

Aponus vicus: *Abono*, iuxta quem aquæ calidæ, de quibus in *Admirandis*. Ab eo non procul ædes *D. Mariz* montis *Ortoni*: *S. Maria delli monti Ortoni*, vbi *Eremitæ S. Augustini*.

T A-

Bouolenta: *Bouolenta*.

Castrum plebis *Sacci*: *Piene di Sacco*, corruptè pro plebe *Siochi*, à fluuio *Siocho* sic dictum.

Conselua: *Conselue*.

Anguillara: *Anguillara*, vnde lacui nomen.

MONS SILICIS: *Monte Silice*, antea mons diuitiarum dictus, patria fuit *Actiolini Romanini*. Hic viperæ excellentes ad theriacam.

ATESTE: *Esté*, castrum perhonestum subuersum ab

Astiolino: hinc orta est familia Ducum Ferrariefium, nunc & Mutinensium: ad Fl. Bachilionem sita est.

VINI. Montaniana: *Montagnana*, nobilissimum castrum, & cum ciuitatibus conferendum: eius maximè canabis celebratur quâ vtuntur Veneti ad rem nauticam.

Colonia: *Cologna*, oppidum nobile, frequens, & opulentum Leandro.

Castellum Baldum: *Castel-Baldo*, ad Fl. Athesim, à Patuinis conditum anno Christi 1292.

FLV. VII AGRI PATAVINI, & DVCAVS. BRENTA olim Medoacus Maior, nunc *Brenta*; & BACHILIO, aliter *Bambilo*, *Bachiglione* olim Meduacus Minor, variis anfractibus inter se impliciti hunc agrû eluunt. Et Brenta quidem cadit in mare ad Venetias, & iterum infra ad Medoacum portum, *Metamocho*; Bachilio autem per Brentellam fossam Brentæ iunctus, postquam diu errauit cadit inter *Chiosa*, & *Brendolo*.

Recipiunt etiam fluuios alios minores { Tergolam: *Tergola*.
Siocchum: *Sioccho*.
& alios.

LACVS AGRIPATAVINI. Anguillara: *Anguillara*, amplissimus & aliquot infulis distinctus, in Athesim effluit.

Visigiolus: *Lago di Vighizenuolo*, quem Leander sumit pro Fl. *Togifono* veterum, certè Barbarus contendit pro *Togifono*, legendum esse *Visigiolum*.

SECT. II. *Ager Vicentinus*, le Vicentin.

VRESSES. VICENTIA, malè indoctis *Vincentia*: *Vicenza*, nobis *Vicenze*. Paliarinus ait dictam esse à victoriâ indigenarum, vel à centum vicis, ex quibus vrbs coaluit, nugæ. De variis eius dominis nos suprâ. Eluitur duobus fluuiis nauigabilibus Bachilione, & Retone. In eâ vrbe seruatur Spina Coronæ Christi Domini huic vrbi à S. Ludouico Francorum Rege concessa.

Marostica: *Marostica*, oppidum inter montes perhone-

DDddd ij

- stum & locuples Leandro, nunc munitissimum, & quasi huius agri munimentum.
- AGRI Bolzanum: *Bolzano*, Vicentinum cognominatum ad discrimen Tridentini.
- Brendulum: *Brendola*, oppidum nobile, diues, & populosum; patria Omniboni Grammatici.
- Barbaranum: *Barbarano*.
- VI- Lonigium: *Lonigo*.
- Orgianum: *Orgiano*.
- CEN- Mons bellus: *Montebello*, frequens, opulentum, & lautum castrum, patria Guidonis Episcopi Ferrariensis.
- TINI- Custodia: *Costozza*, castellum sic dictum quoniam homines noxij hinc custodiri solebant in latumiis. Sita est sexto à Vicentiâ lapide, mille pass. à Bachilione Patavium versus. Tempore Leandri iam Latomiæ illæ ad 4. mil. pas. longit. excurrebant 3. mil. pas. latitudinis, & pilæ supra mille fornicem sustinebant.
- FLV- Bambilo, seu Bachilio: *Bachiglione*, de quo in agro Patavino egimus.
- VII- Retonus: *Rétone*, olim Eretenus anguillis optimis nunc scætet, vt olim abundasse dixit Ælianus.
- CEN- Tergola: *Tergola*.
- TINI- Tribulus: *Tribuolo*, &c.
- AGRI

SECT. 3. *Veronensis Ager*, le Veronois, *Italis*, il Veronese.

- VERONA: *Verona*, nobis *Verone*, ad Athesim fluvium quem pontibus quatuor necit, vrbs munitissima atque pulcherrima. Visitur hinc adhuc amphitheatrum integrum, vbi & spectacula more veterum celebrantur, *Arenas* vocant. Hinc tumuli Scaligerorum qui hinc rerum potiti sunt. Arcem habet permunitam, & duo Castella vulgè *S. Petro*, & *S. Felice*.
- VRBES Clusa: *la Chiusa*, locus munitissimus, ad prohibendos Tridentinorum impetus, hinc enim angustia à paucis seruari queunt.
- Malafesena: *Malfesena*, ad lacum Benacum.
- Garda: *Garda*, vnde lacus Benacus, nunc accepit nomen, *di Garda*.

AGRI VERONENSIS.

Piscaria: *Peschiera*, sita ad Mincium *Menzo*, dum erumpit ex lacu *Benaco de la Guarda*, vrbecula munitissima & instructissima. Locus ille munitus est à Scaligeris cum Veronæ præessent.

Mombazanum: *Monbazano*, ad Mincium.

Vallecium: *Vallegio*, vbi Mincius ponte iungitur.

Sirmiense Castrum: *Sermione Castro*, in Peninsulâ in lacum *Benacum* excurrente.

Villa Franca: *Villa Franca*.

Nogariolum Castrum: *Nogaruuolo*, ad Fl. Tionem: *Teione*.

Vigasiurn Castrum: *Vigasio*, ferè ad initia Tartari Fl.

Insula Scaligeri: *Isola della Scalla*, quondam à Comitibus sic dicta, vicus sed frequentia populi, & ædificiis plerisque vrbibus non decedens, quia erat Scaligerorum secessus. Ad hunc captus *Franciscus Gonzaga* an. 1509.

Sanguinetum: *Castro Sanguinedo*.

Cerera: *Cerea*, vicus honestissimus ad Fl. *Menagum* *Menago*.

LINIACVM: *Legnago*, vrbis cum arce ad Fl. *Athesim*, oppidum pernobile, frequens, lautum, & admodum munitum. Cui opponitur in aliâ ripâ *Athesis*.

PORTVS: *Porto*, item oppidum lautum, diues & firmum. Et *Athesis* hîc ponte iunctus vnam vrbem ex duabus videtur conflare.

Porcilia: *Isola Porcareza*, vicus sat lautus & celebris.

Castrum S. Bonifacij: *San Bonifacio*, excisum an. 1143. sed postea luculentius reparatum; inde originem trahunt nobiles Comites S. Bonifacij Veronenses.

Calderum: *Caldero*, vbi balnea fecunditatem mulieribus reddunt; de quibus in *Admirandis*.

MONS { *BALDVS*: *Monte Baldo*, etiam in agrum *Tridentinum* excurrente, cuius ambitus 30. Mil. *Pas.* dicitur esse: ex eo æris plurimum effoditur; totus autem confitus est herbis medicis, quæ totâ Italiâ magni sunt.

VALLIS { *POLISELLA*, aliter *Policella*: *Val Polifella*, fertilissima, & de cuius loco *Nagarino*, vulgò *Nagarin*, dicemus in *Admirandis*.

CAMPI

VERONENSES: *Campagna di Verona*, inter Veronam & Hostiliam *Ostiglia*, ad xx. millia passuum extensa. Hic Blondus malè credidit victos Cimbro à Mario & Carulo; sed hinc superatus Odoacer Rex Herulorum à Theodorico Gotho.

LA-
CVS

BENACVS: *Lago de la Garda*, lacus amplissimus, & qui instar maris tempestatibus concitatur, maximè cum venti se inter montium angustias insinuant. Multi fontes in eum cadunt ex montibus, quibus præcingitur. Pisces in eo tanti saporis & tam exquisiti vt meritò maximis anteponantur.

FLV-
VII
AGRI
VERO-
NEN-
SIS.

ATHESIS: *l'Adice*, fluius maximus in quem confluunt hinc

Aldegus: *Aldego*.
Alpinus: *Alpen Vecchio*.
Fibius: *Fibio*.
& alij minoris nominis.

MINCIVS: *Menzo*, ex Benaco lacu erumpens.

Tartarus: *Tartaro*, in quem hinc cadunt

Tion: *Teione*.
Trinius: *Tregnone*.
Menacus: *Menago*.

SECT. IV. *Brixianus Ager*, le Bressan, aliter le Comté de Bresse, *Italis Bressano*.

BRIXIA: *Brescia*, & *Bressa*, nobis *Bresse*, de cuius dominis aliqua in Historicis: modico fluiuolo, vulgò *Garcia* eluitur, sed non procul habet *Mela*, & *Nautilo*: in loco perforata sita est, fossis aggeribusque præcineta; Castrum item habet in monte naturâ, artèque permunitum.

Castanietulum: *Castagnadolo*.

Burgus Saiolus: *Borsadolo*.

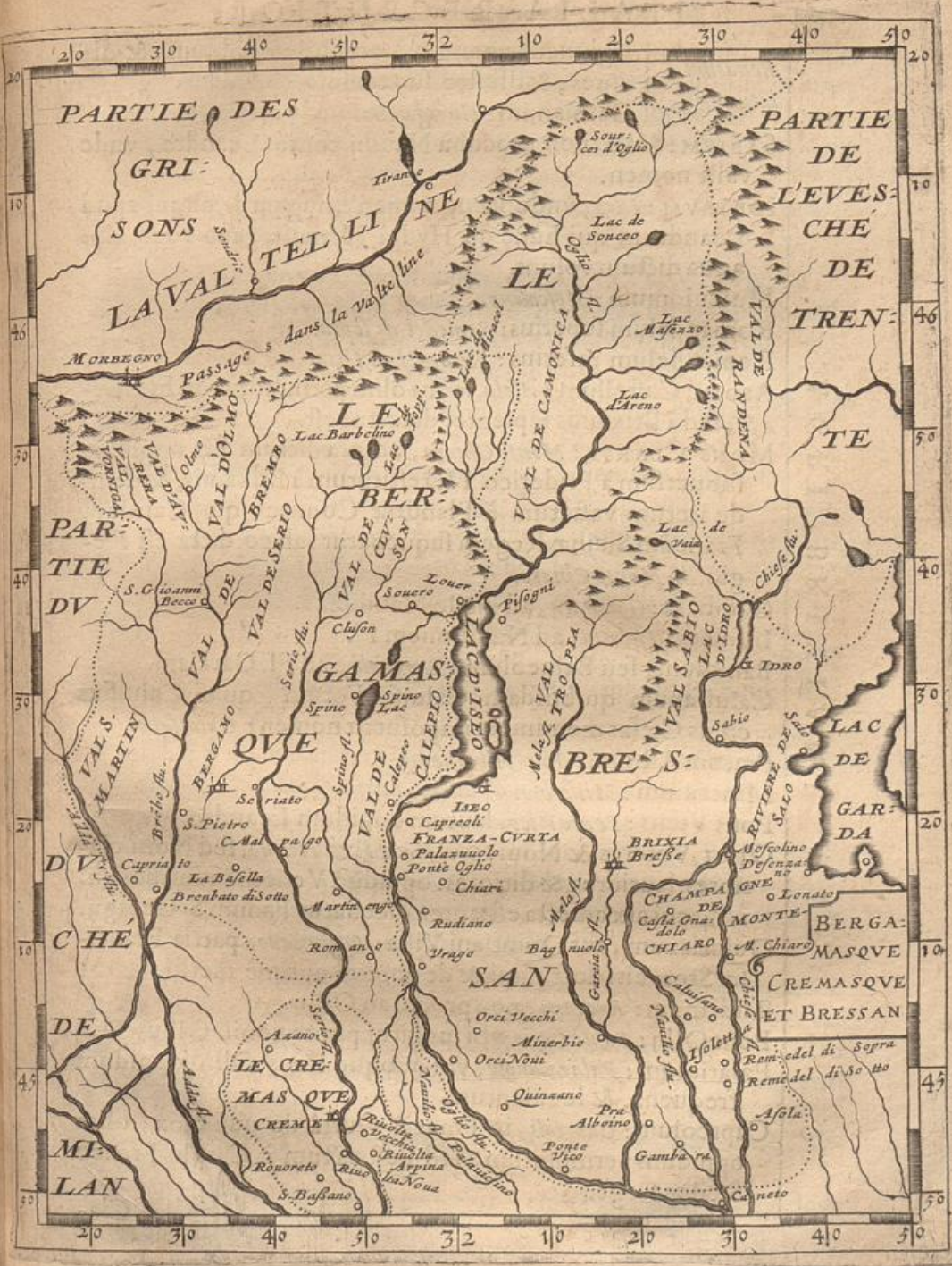
LONATVM: *Lonato*, oppidum diues, olim Principum Mantuanorum, à Francisco Sfortia, per conditiones pacis Venetis traditum, Marchione Ludouico Gonzaga nequiquam reclamante.

Vrbes
ad

Ripaltella: *Riuoltella*.

Desentianum: *Desenzano*.

SALODIVM, aliter Salona Longa: *Salo*, vnde re-

*Benacum
lacum*

giunculae nomen, pernobile oppidum, & di-
ues, & illustre suo templo.

Garnianum: *Guargnano*.

SABIVM: *Sabio*, non procul à Nautilij fonte Leandro, vnde
valli nomen.

IDRINVM: *Idro*, vnde lacui nomen: nugantur aliqui apud
Leandrum qui hunc ab Hydrâ Herculis, aut voce *Idro*
aqua dictum volunt.

Musculonium: *Moscolino*.

Romandelum superius: *Remedel di sopra*.

Romandelum inferius: *Remedel di sotto*.

A
G
R
I
B
R
I
X
I
A
N
I

ASOLA Castellum: *Asola*, locus olim permunitus ad Fl. *Chic-
se*, sed à Brixianis sapienter deiectus est.

MONS CLARVS: *Monte Chiaro*, ad prædictum Fl. oppidum
subuersum à Friderico II. restitutum à Brixianis, & dein-
de iterum vastatum à Flandriæ Comite, qui Carolum
Francum Siciliae Regem sequebatur: ab eo dicta est Re-
gio *di Monte Chiaro*.

Gambara: *Gambara*, ad incile Nauilionis.

Insuletta: *Ifoletta*, ad Nauilionem Fl.

Baniolum, seu Balneolum: *Baguolo*, ad Fl. *Garciam*.

Caluisanum quibusdam Caluisij Forum, quasi Caluisius
cuius Cæsar meminit ei imposuerit nomen: *Caluisano*.

Pratum Alboini: *Pra-Alboino*.

Mineruium: *Minerbio*.

Pons Vicus: *Ponte Vico*, lautum oppidum Leandro.

ORCI Veteres & Noui: *Orci Vecchi & Nuouo*, sed Noui cla-
riores, lautiores, & ditiores: oppidum à Venetis munitum an.
1134. cui arx adiecta est: antea dicebatur Fanum S. Georgij.

Quintianum, aut Quintiani Villa: *Quinzano*, patria Franci-
sci Stoæ viri doctissimi, & de poëticâ optimè meriti.

Rudianum: *Rudiano*, non procul ab Ollio.

Pons Ollij: *Ponte Ogljo*, vbi iungitur ponte nobili Ollius Fl.

Palatiolum: *Palazzuolo*, vbi quoque Pons Ollij, oppidum
frequens, & luculentum.

Capreolum: *Capreoli*, in Franciâ Curtâ de quâ mox; olim
oppidum permunitum, sed destructum à Carolo Franco
Siciliae Rege.

Cl-

Clarium: *Chiari*, nobile oppidum ab aquarum claritate sic dictum, multis riuulis eluitur in Ollium cadentibus. Hic ædes sacra planè magnifica, & nobilis sacerdotum chorus.

CASTRVM ISEVM: *Iseo*, vbi ædes collegialis inelyta: lacui Sebino nomen dedit.

Castellum Pisonium: *rifogni*, ad prædictum lacum, vbi Ollium Fl. haustit.

L A-
CVS { BENACVS: *Lago di Garda*, de quo in Veronensi agro.
IDRINVS, olim Edrinus: *Lago d'Idro*, Fl. Clusium recipiens, & reuomens, ab vrbe *Idro*, olim Edro dicitur.
SEBINVS, seu Seuinus: *Lago d'Iseo*, Ollium Fl. sorbet, emittitque, & Bergomenscm agrum attingit vt Brixianum.

FLV-
VII. { OLLIUS: *Oglio* per Camonicam vallem decurrens, & haustus redditur à Sebino lacu, cadit postea in Padū: eius aquæ limpidissimæ, & eius anguillæ magni sunt in Italiâ. In eum defluunt
Nauius: *Nauiio*.
Mella: *Mela*, aliter Latine Mellone dictus.
Clusius, *Chiese*, quem lacus Idrinus accipit, & reddit auctiorem.
Alij Riuuli sunt parui, aut nullius nominis.

VALLES
PRÆCIPVÆ
AGRI
BRIXIANI. { CAMONICA: *Val Camonica*, à Leandro Camunia, videlicet à Camulis populis: fluuio Ollio irrigatur, valde ferax atque lauta, & monte Aurigâ *Zapellu Auriga*, à Valle Tellinâ separatur.
TROPICA Bottero Trombia: *Val Tropia*, inter editissimos montes iacet, & Mellâ fluuio eluitur.
SABIANA: *Val di Sabio*, Clusio fluuio irrigatur, & Idrium lacum includit.

R E-
GIVN-
CV-
LÆ { RIPARIA SALONIA: *la Riniere de Salo*, Italis *Riperia di Salo*, distribuitur in 36. districtus, qui Consilium legunt, sicque quietè & tranquillè viuunt, Præfecto Veneto providente, ne quid sua Resp. detrimenti patiatur.

AGRI { PLANITIES MONTIS CLARI: *Campagna di Monti Chiari* fertilissima, & peramœna.

FRANCIA CVRTA: *Fransa Curta*, sic dicta, vt quidam
Parall. Geogr. Tom. II. E E c c e

B R I-
X I A-
N I.

putant à Francis qui hîc confederunt post victum à Carolo Magno Desiderium. Capreolus apud Leandrum hoc nomen ait huic regiunculæ impositum, quod cum vouisset Carolus Magnus se celebraturum festum S. Dionysij in Franciâ, & eiusmodi tempora incidissent quibus relinquere non posset Italiam, constituit ædem S. Dionysio circa Rodengum, vulgò *Riuadega*, & hunc tractum Franciam Curtam hoc est paruam, vel breuem appellauit.

SECT. 5. *Ager Bergomensis*, le Bergamasque, aut Bergamasco.

V R-

B E S

AGRI

B E R -

G O-

M E N-

BERGOMVM : *Bergamo*, hoc est mons Regalis veteri Gallorum linguâ, ait Ioan. Chrysoftomus Bergomas lib. de Orobiis: vrbs est in latere montis posita, cuius radices amplissima suburbia occupant, nouem propugnaculis regiis munita est, & castro in monte qui Capella dicitur, quia hîc olim ædícula: castrum aliàs dirutum iterum excitatum est ad præsidium vrbs.

Seriatum : *Seriato*, ad Fl. Serium vnde nomen habet.

Martinengum : *Martinengo*, oppidum diues, & frequens.

Romanum : *Romano*, frequens quoque oppidum, & mercibus suis celebratum.

Malpaga, *Castro Malpaga*, cultissimum castrum à D D. Martinengis reparatum.

Ædes D. Mariæ Basselanæ : *Bassella*, non procul à Serij Fl. ripâ, vbi B. Virgo monuit rusticam puellam, vt hîc Crux ad Quercum effoderetur quâ repertâ exclamauit *Bassella* voce patriâ, vnde loco nomen inditum.

CALEPIVM : *Calepio*, à quo dicta vallis Calepia ad Ollium ex Sebino lacu exeuntem, patria Ambrosij Calepini Eremitæ S. Augustini, de re Latinâ optimè meriti, ob voces Latinas in syllabum digestas.

Spinum : *Spino*, vnde lacus cognominis.

CLVSONIVM : *Cluson*, locus iis cognitus qui in vallem Tellinam proficiscuntur; quindecim enim in hoc tractu angustix, seu aditus, quibus hinc transire ad Gri-

sones queas, omnes in Tabulâ recente notati, & appellati.

Lucrium: *Louer*, ferè ad caput Sebini lacus, in valle Chiusontiâ, oppidum lanificio diues.

S I S. Ulmum: *Olmo*, vnde valli nomen.

Fanum S. Ioannis Beccensis: *S. Gioanni Becco*, ad Fl. Brembum.

Bramates: *Brembato di Sotto*, ad Fl. Brembum.

Caueriatum: *Capriato*, non procul ab ostio Fl. Brembi in Adduam.

FL VII. { OLLIUS: *Oglio*, { Recipit fluuiolum Spinum: *Spino*, ex lacu
de quo suprâ } cognomine prodeuntem.
ADDVA: *Adda*, { Brembus: *Brembo*, magnam huius agri par-
in quem cadunt duo ce- } tem alluens, multosque fluuiolos for-
lebres Fl. } bens.
Serius: *Serio*, de quo Sect. sequenti.

PRÆCIPVÆ { SERIANA: *Val Seriana*, à Serio Fl. fatis fertilis; vbi olim Becuni.

VALLES { BREMBANA à fluuio Brembo, amplissima, & feracissima, & ferè per totum hunc tractum decurrens.

AGRI { MARTINIANA: *Val S. Martino*, ad Addam dum exit è lacu Comensi, in primis amœna.

BERGOMENSIS. { CALEPIA: *Val di Calepio*, ad exitum Ollij ex Sebino lacu.

{ CHIUSONTIA: *Val di Chiusontio*, ad eiusdem lacus Sebini caput.

SECT. VI. *Ager Cremensis, le Cremasque, ou Cremasc.*

VR- { CREMA: *Crema*, nobis *Crema*; olim Forum Diuguntiorum Ptolemæi, nomen aliqui mutatum putant, quòd cremata fuerit iussu Archiepiscopi Mediolanensis ob incolas Antropomorphitas: prima eius mentio fit sub Friderico Ænobarbo à quo æquata est solo, sed à Cremonensibus reparata est; alij ab eodem Friderico restitutam malunt. Olim tantum Castrum erat, vnde prouerbium Crema in Lōgobardiâ.

E E e e ij

- AGRI } Sita est in amenissima planitie, muris firmissimis, & semper egregiè instructa armis, & cibariis, quia hostibus obiicitur potentissimis.
- CRE- Roboretum vicus: *Rouovete*,
Fanum S. Bassani: *S. Bassano*.
- MEN- Ripalta: { *Rivolta Vecchia*.
Rivolta, { *Rivolta Nuova*.
SIS. triplex { *Rivolta Arpina*.
- Reliqua loca quæ vulgè huic regioni assignantur à Geographis, extra huius tractus limites iam inveniuntur.
- FLV- } SERIVS: *Serio*, aquis limpidissimis hunc totum tractum
VIVS. } irrigat, & Cremam stringit.
Multos quoque recipit fluuiolos nullius penè nominis, sed magnæ huic regiunculæ utilitatis.

§. 3. Ditio Reipublicæ Venetæ extra Italiam.

- IN } Iadera: *Zara*, caput Comitatus.
ORA } Ænona: *Nona*.
DAL- } Nouigradia: *Nonigrade*.
MA- } Sicum: *Sebenico*.
TIÆ. } Fanum S. Nicolai: *S. Nicolao*.
} Spalarum: *Spalatro*, ou *Spalatto*.
} Cattara: *Cattaro*.
} Butua: *Budua*.
} Tragurium: *Trau*.
} Piguntium: *Almissa*.
- IN SV- } Abfyrtydes: *Cherso*, & *Osero*.
LÆ } Vegia: *Vegia*, seu *Veglia*.
ORAM } Arba: *Arbe*.
DAL- } Giffa: *Pago*.
MA- } Bratia: *l'Abrazza*.
TIÆ } Pharos, seu Pharia: *Lezina*.
PRÆ- } Issa: *Issa*, seu *Lissa*.
TE- } Corcyra Melæna: *Curzola*.
XEN- } Cheroma Scopulus: *Chiroma*, è regione Ragusæ, quem
TES. } nullo pretio Ragusini emere potuerunt ad arcem extruendam in tutelam vrbis suæ.
- Vitalis Falerius Dux Venetus huc tractum obtinuit Venetis ab Alexio Imperatore, cui suppetias tulit anno Christi 1096.

IN ORA { Piscinæ Butruntinæ : *les Pescheries de Butrinto.*
ALBANIÆ. { Parga : *Parga*, vrbs munita cum arce firmissimâ.

IN MARI IO- NIO. { CORCYRA : *Corfou.*
Paxus utraque : *Paxu*, & *Antipaxu.*
CEPHALONIA : *Cefalogna.*
Cephalonia minor, seu vetus : *Picola Cefalogna*, seu *Vechia.*

IN MARI Æ- GÆO. { CRETA : *Candie*, cum quatuor suis Territoriis.
CYTHERA : *Cerigo.*
Cerigota : *Cicerigo*, à nautis *Gerigota.*
Tenos : *Tine*, aut *Tini.*
Mycone : *Mycone*, aut *Mycole.*

§. 4. *Vrbes & ditiones Venetis ab Turcis erepta.*

SVB AMV- RA- THO. { Theffalonicam : *Saloniqui*, perdidere, quæ eis vendita fuerat ab Andronico Palæologo.
Scanderbegus Epirota eis moriens obtulit Croiam, & totam ditionem suam, sed eam utpote remotiorem à mari servare non potuerunt.

SVB MA- HV- ME- TO SE CVN- DO. { Moream munire cœperant magno labore, & sumptibus excitato Hexamilo, sed munitiones suas flagitiosè deseruere præfidiarij, & agrè Modonem, & Coronem servauerunt.
Erepta quoque sunt iis ab eodem Imperatore Eubœa *Negrepont*, *Lemnos* *Stalimene*, *Lesbos* *Metelin*, *Leucas* *Saincte Maure*, & aliquot aliarum, quæ postea receptæ sunt ab iis.

SVB BAIAZE- THO SECVN- DO. { Perdidere Coronem, *Coron*, *Methonen* *Modon*, *Naupactum* *Lepante*, *Dyrrhachium* *Duras.*

SVB SELI- MO SE- CVN- DO. { In ora Dalmatiæ aliquot vrbes, ut *Antibarium* *Antisari*, *Dulcinium* *Dolcigno*, &c.
Margaritinum : *Margaritin*, in Chimariotis Epiri, seu Albaniam.
CYPRVS denique bello tentata anno 1571. eis profus erepta est 1572. captis *Nicosiâ* atque *Famagustâ.*

SVB HIBRAIMO
IMPERATORE
IAM REGNAN-
TE.

Amifere Caneam, & magnam Cretæ par-
tem, quæ tota Veneta definet esse nisi
Principes Christiani inter se conueniant,
licet Veneti supra vires repugnent, &
hosti tanto soli propemodum pares vi-
deantur.

CAPVT III.

De Principibus Longobardiæ.

HÆc est difficillima, & intricatissima totius Italiæ portio, in
quâ expediendâ plurimum nobis laborandum fuit. Porro
totam hanc descriptionem sex Paragraphis expediemus; primus
erit de Ducatu, seu Duce Mediolanensi; 2. de Sabaudo; 3. de Du-
ce Mantuano, & Montiferrati; 4. de Parmensi; 5. de Mutinensi;
6. de Minoribus Principibus sui tamen iuris; quorum omnium tibi
iterum stemma proponimus.

Maiores Principes Longobardiæ.

DVX	{	TERR. MEDIOLANENSE: <i>Milanese</i> . Mediolanum: <i>Milan</i> .		
		TER. COMENSE: <i>Comese</i> . Comum: <i>Come</i> .		
ME-	{	COMIT. ANGHERIÆ cum ditione ad lacum Verbanum		
		<i>Angheria, & Domo d'Osella</i> .		
DIO-	{	TER. NOVARIENSE: <i>Novarese</i> . Nouaria: <i>Nouare</i> .		
		VIGEVANENSIS AGER: <i>Vigenanaseo</i> . Vigevanum: <i>Vige- uano</i> .		
LA-	{	PAPIENSE TER. <i>Pauese</i> . Papia seu Ticinum: <i>Pauie</i> .		
		LAVDENSIS AGER: <i>Lodigiano</i> . Lauda: <i>Lodi</i> .		
NEN-	{	CREMONENSE TER. <i>Cremonese</i> . Cremona: <i>Cremona</i> .		
		ALEXANDRINVS AGER: <i>Alessandrese</i> , Alexandria: <i>Ale- xandrie la Paille</i> .		
SIS.	{	DERTONENSIS AGER: <i>Tortonese</i> . Dertona: <i>Tortone</i> .		
		<i>Hinc quoque pendent Finalium, & Pontremolium in agro Genuensi extra Longobardiam</i> .		
DVX	{	{		
			PEDE-	PRINC. PEDEMONTII. Taurinum: <i>Turin</i> .
			MON-	MARCH. SALVTIARVM. Salutum: <i>Saluffes</i> .
			COM. ASTENSIS. Asta: <i>Aste</i> .	